

FINO BRUŠENJE SOMATIKE

Maja Đurinović

Leo Rafolt, *Tijelo kao glagol: japanski budo, transkulturalne tehnike i trening za izvedbu*. Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku i Grad Đakovo, 2019.

Nova knjiga Lea Rafolta *Tijelo kao glagol: japanski budo, transkulturalne tehnike i trening za izvedbu* rijetko je štivo na hrvatskom jeziku koje u dinamičnom i višestruko usložnjenom i angažiranom, intimnom i profesionalnom dijalogu promišlja prostore uma i tijela, teorije i prakse, Istoka i Zapada, umjetničkih/izvođačkih tehnika i svakodnevnih pokreta i terapijskih metoda. Riječ je o gustom tkanju teksta, impresivnom u znanstvenoj i iskustvenoj usidrenosti u mišljenja i dosege suvremene teatrologije, odnosno teorije izvedbenih studija. Istovremeno ova je knjiga, čini mi se, i duboko osobni autorov otisak, potvrda odluke i posveta trenutku kada je znanstvenik i dr. sc., profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu prešao na osječku Akademiju za umjetnost i kulturu, presvukao se u kimono i tako "kompletiran" u svojoj istraživačkoj i edukativnoj praksi propitivanja teorije kroz praksu i obrnuto, i otkrivanja "zamršene dijalektika između poumljenja tijela i otjelovljenja uma" – ušao u dvoranu. Kako je za mene dvorana i rad sa studentima nepresušno vrelo radne energije i životne inspiracije, vjerujem da je tu, u interakciji s mladim glumcima i izvođačima mogao na novi način (Rafolt već godinama vodi seminare i radionice po cijelom svijetu), primijeliti i propitati dosad sakupljena znanja, tehnike i metode čije je ishodište i strast – japanski budo.

Rafolt ne krije duboku osobnu sklonost kulturi Japana, ali je kao europski znan-

stvenik koji odbija stereotype egzotičnog Orijenta i nastoji "reorijentalizirati Japan", ne idealizira nego analizira i polemizira sa stavovima i autorima, pokušavajući shvatiti i artikulirati ono što ga suštinski, intuitivno privlači. Nasljedujući budo, (a "japanski budo podrazumijeva niz tradicionalnih ili modernih (dvadesetostoljetnih) somatskih praksi iz korpusa borilačkih vještina") on formira svoj "bushido" kao dinamični prostor mišljenja, djelovanja i življenja.

Ideje puta, duhovnosti, samorazvoja, harmonije, sklada sadržaja i forme, jednostavnosti i poniznosti, ugrađeni u principe psihofizičkih tehnika Istoka već se stotinjak godina, preko umjetničkih pokreta europskih kazališnih avangardi (tu uključujem možda i najprije plesne umjetnice i autorska imena plesnog teatra) i terapijskih praksi, više ili manje očito, prelijevaju u misao Zapada otapajući krutu "kartezijsku dihotomiju" i hijerarhijski odnos uma i tijela. O japanskom budou se, smatra Rafolt, danas dosta zna, ali se uglavnom "s nostalgичnim pogledom u prošlost" povezuje s "ritualiziranim" nasljedem pri čemu se previđa njegov utjecaj "na dvadesetostoljetne glumačke prakse i kazališne laboratorije" kao i njegovi potencijali "u smislu treninga za izvedbu". "Izvedbeno znanje duboko je ukorijenjeno u usmene tradicije i u nematerijalno, tjelesno iskustvo izražajnosti". Svjestan da je budo samo jedna, njemu najbliža, od mogućih metoda, koja

Iz knjige Lea Rafolta *Tijelo kao Glagol* (fotografija: Luka Radek, model: Stipe Gugić)

“glumcu pruža mogućnost ulaska u taj intrigantni svijet transformativnog iskustva”, proces otjelovljenja “ne toliko u smjeru neke ‘nove forme’ (...) koliko u smjeru stvaranja neke nove svijesti o vlastitom tijelu, mogućnostima, kretanju i sl.”. Rafolt kritički posreduje, povezuje i uspoređuje različite izvođačke principe rada na sebi, somatske tehnike i teorijske i znanstvene pristupe tajni ljudskog tijela–u–pokretu težeći tome da ih “prizemlji”, objasni, primijeni, prepozna u inačicama tradicionalnih vježbi. Ukratko želja mu je uvesti “učenike” (u naširem smislu te riječi) i sada čitatelje u uzbudljivi “uni-verzum japanskih somatskih umijeća” kao jedan od mogućih pristupa “većoj zajednici naslijeđenog tjelesnog znanja koja pripada svim kulturama svijeta jer iz njih zapravo i izvire” i ulaza u proces osobne spoznaje i (umjetničkog) rasta. Pri svemu tome Rafolt propituje, citira, supostavlja i suprotstavlja filozofe, antropologe, kazališne teoretičare Istoka (Yoshigasaki, Hino, Yuasa, Nagatomoa...) i Zapada (Turner, Szechner, Merleau–Ponty, Mauss, Zarilli, Manning...) i gurue novog, živog, posvećenog, fizičkog, istraživačkog kazališta (Artaud, Stanislavski, Grotowski, Mejerholjd, Suzuki, Brecht, Brook, Barba) kojima je zajednička borba “protiv habitualnosti izvedbenog čina”, pa je

ova knjiga i u tom smislu sjajni priručnik za ambicioznije i radoznalije studente glume, plesa i uopće izvedbenih umjetnosti.

U početku je bilo i ostalo do kraja – Tijelo; a življeno tijelo jest pokret; “arena iskustva” i “organizam beskrajnje adaptabilnosti” što ga čini teško uhvatljivim u bilo koju teorijsku mrežu. “Tijelo i svijest – ili tijelo, um i osjećaji jedinstveni su: sve što obuzima svijest proizlazi iz našeg tjelesnog bića”. Kroz poglavlja knjige izmjenjuju se diskursi: posvećeno i suptilno tijelo; fizičko tijelo i semiotičko tijelo; probuđeno i misleće tijelo; pragmatičko, mentalno, emocionalno, kozmološko–filozofsko tijelo; tijelo–kao–subjekt, tijelo–u–postajanju; tijelo–kao–esencija; tijelo–bez–organa, tijelo–sito; odlučeno tijelo; iskustveno tijelo... U konačnici: “uvijek ostaje isto ljudsko tijelo. U igri i ritualu otkriva svoje mogućnosti, brusi se somatika – koja postaje sve finija i fluidnija – da bi u konačnici mogla, na posve ravnopravan način, sudjelovati u ritualu izvedbe, u nečem što je izglobljeno iz svakodnevice i ima svoju gotovo duhovnu vrijednost”.

A to brušenje somatike, i – riječima teoretičarke suvremenog plesa Laurence Louppe: “Traganje za osluškivanjem tijela tijelom samim”, je dugi, nezavršiv proces. Vježbe se usvajaju i upijaju kroz disciplinirano ponavljanje obrazaca, da bi se tek onda, na višoj razini vještine polako, sloj po sloj, otvarali i aktivirali novi prostori svijesti i podsvijesti, što je presudni korak u oslobađanju od te iste tehnike. “Fenomenologija glumačkog treninga”, zapravo svake prave umjetničke, stvaralačke prakse, mora “voditi neizvjesnosti i/ili iskalupljenosti”. A ključna metoda u buđenju i njegovanju refleksivnosti tijela je improvizacija, čime je tema japanskog budoa još bliža

stalnom nemiru začudnih prostora suvremenog plesa, koji se od početka 20. stoljeća, nesumnjivo i uz različite poticajne impresije i tjelesno iskustvo konkretnih somatskih tehnika Istoka, manifestira u, vraćam se još na tren k nadahnutoj Louppe, “tisućama raspršenih odjeka koje neka difuzna zamisao tu i tamo pobuđuje, bez ograničenja i bez pravila, kao konglomerate svijesti i imaginarijâ”. I nazad k Rafoltu: “U psihofizičkom treningu za izvedbu improvizacijske su tehnike najizravnije povezane sa somatsko proksemičkim imaginarijem, sposobnošću komunikacije s prostorom, grupom, i vlastitom unutrašnjošću. Tjelesna prisutnost moguća je isključivo u ‘prostoru imaginacija’ jer se doživljaj/slika izvanjskog svijeta ne može nikad izravno verbalizirati”(...)

Rafolt u svojoj misiji pomirenja i međusobnog prožimanja i uvažavanja teorije i prakse (bez obzira na svijest o umjetničkom pravu na nelogično, neobjašnjivo onkraj, koje se krije “između redaka”, između i nedokučivo izvan – ipak racionalno dohvatljivih elemenata i čestica), kroz opise vježbi i zadataka nastoji oprimjeriti teoriju, odnosno u tradiciji japanskog budoa nalazi ishodišta i/ili potvrdu verbaliziranih promišljanja suvremenih teoretičara. (Vjerujem da svaki suvremeni praktičar izvedbenih umjetnosti tijekom osobnog trajanja gradi svoj specifični, vlastitom tijelu primjeren i preoblikovanju podatan tijek vježbi, usvojen kroz studije, prezentacije i dostupne radionice različitih psihofizičkih treninga, i tu japanski budo može puno ponuditi. Različite istočnjačke/zapadnjačke somatske prakse danas se sve više stapaju u teško razmrsivom i kompleksnom zagrljaju, stvarajući stalno nova iskustva, ili njihove privide, na istom

napetom putu dosezanja nedosezivog cilja – savršenstva / sebstva kada tijelo, makar na trenutak, nadrase granice kože i kinesfere postajući istiniti medij, točni, jedinstveni vodič između “zemlje i neba”).

Na kraju, vratimo se na drugu temu – tezu iz naslova knjige: *Tijelo kao glagol*, tj. tijelo kao radnja, stanje i zbivanje, koja je opravdana promatranjem tijela “u njegovom prirodnom habitusu, u kretanju”, zbog čega je “glagolsko stanje (...) najprirodnije za dinamičku i transformativnu sliku tijela”. Rafoltovo pretakanje iskustva u riječi, *glagoljanje* o tijelu–koje–jest–pokret (a *glagoljati* prema hrvatskom jezičnom portalu znači “1. pov. služiti misu na staroslavenskom jeziku i 2. (u šali) pričati, govoriti, divaniti (u smislu duže pričati, raspričati se)”) uistinu je ambiciozan autorski poduhvat na skoro 400 stranica uz više od 200 asketski pročišćenih fotografija Luke Radeka – koje bilježe pozicije i serije pokreta u pomaku tijekom vježbe u izvedbi mladog izvođača i bivšeg osječkog studenta Stipe Gugića i, rijetko, samog autora. Cijela knjiga je tretirana kao izvedeni artefakt, usklađenog sadržaja i forme (grafičko oblikovanje Hrvoja Duvnjaka): u jednostavnom i čistom simboličnom kontrastu bijele, crvene i crne. Vjerojatno je idealna u kombinaciji s tjelesnim učenjem i kreativnim treningom japanskog budoa, ali i ovako, sama za sebe je literatura kojoj ćemo se zasigurno više puta ponovno i radoznalo vraćati.

I jedan prijedlog za dodatak za buduće izdanje ove i neke nove Rafoltove knjige: rječnik i kazalo japanskih termina koji bi čitatelju omogućili “utvrđivanje gradiva” u pokušaju usvajanja zapravo prilično stranih i složenih pojmova poput: *mu, ki, kata geiko, iki, kenjo, chotto, kimeru-tameru...*